

Nias Hj. Mattson juni 1936.
(Ur R. Jirnows uppteckn.)FRÅGOR RÖRANDE VISSA TRANSPORTREDSKAP IDALARNE.

Säcken. Av säckar förekomma i Transtrand numer ej sådana, som tillverkats av helflädda bälgar. Sådana träffas däremot i Särna. Mjöl säcken t.ex., som i Särna benämnes mjölhit, göres av bälgar av kalvar, som kommit för tidigt till världen, så kallade kastkalvar (i Transtrand skottkalv), eller också av bälgar av bockar. Enligt uppgift kan en dylik säck i Särna kallas mjöllytta.

I samband med behandlingen av dylika naturliga säckar må även omnämnas, att man i Lima socken ännu erinrar sig användandet av urinblåsan från oxar, oxblåsa, som förvaringsrum för småsaker.

Den i Transtrand vanliga ryggsäcken är hopsydd av flera bitar och kallas för matsäck, ibland även lädersäck eller skinsäck. Den kallas i Malung, Trysil och Särna även för matsäck. Den spelade en mycket stor roll och förekom i olika storlekar. Ett mindre exemplar omkring 0.25 x 0.30 i fyrkant, benämndes gasselsäck och nyttjades tydligen av vallhjon.

I en äldre form tedde sig matsäcken som en vanlig säck, saknade lock och snörptes upptill ihop medels en rem, som löpte genom små läderöglor, hämpor, vilka voro fästade runt mynningen. Denna draganordning har väl gett upphov till benämningen strypsäck. Materialet var get- eller kalvskinn etc. - Till matsäcken hör alltid två axelremmar av läder, fättlär.

Under färden förvarades i ryggsäcken åtskilligt, som kunde vara av nöden. Där hade mannen sin sakäska, som utgjordes av en ask med trycklock eller en låda med skjutlock el.dyl. I denna lågo åtskilliga småsaker, t.ex. nålklut med tillhörande söaring, vidare skomakargrejor, såsom syl, becktråd, epik etc. Vidare elddon. Vidare häkt-tång att göra häkt-ringar och häkter av mässingetråd med. Dessa hyskor och hakar sutto i de förr brukliga damaskerna, som gingo från fot till knä.

I Särna var sakaskan ersatt av en lögkröckö flätad av näver i konsteknik. I den förvarades elddon och sygrejor.

Jägarna ha framförallt burit en sidväska, benämnd väska (i Trysil sidskräppa), som hänger i en rem, väskrem, över ena axeln.

I detta sammanhang må även påpekas, att barn brukade bäras med

hjälp av matsäcken. Detta säges i Trysil endast sällan ha förekommit, och även i Transtrand synes det icke ha varit vidare spritt. Termen krippskinn i betydelsen 'bärskinn för barn', som är känd i Transtrand, uppges av somliga vara ett östligt ord sammanhängande med ordet kripp 'bam' i Österdalarna. - I Särna torde metoden ännu ej helt vara bortlagd och hur det gick till visar kvinnan i fig. 1. - I Järna socken lär man ha nyttjat lindan som barnbära. Dess långa ändar lindades då runt midjan och bundes till fäslar över axlarna. - I hemmet förvarades det nyfödda barnet till att börja med i en trågformig kass av näver, prydd med brokiga tyglappar. I Transtrand kunde kassen även vara gjord av flätade spån, spelor, och heter då spelkorg.

Även förekom det, att kassen var gjord av spån, som då inköptes av Våmhuskarlar. - I Särna kunde den vara gjord av bräder. Kassen kunde också bäras kortare bitar. I stugan stod den ofta på en stol. Efter att ha legat det första halvåret av sitt liv i kassen överflyttades barnet till vagga, där det sen fick ligga i omkring 2 år.

Mes. Synnerligen vanlig har mesen varit. Den under senare tid allmänna typen visar fig. 2. Det är en stegeformad mes med tre tvärslår, av vilka den understa är bredare än de övriga. Mesarna i Transtrand äro jämförelsevis långa. Mesen på fig. 2 har en längd av 7 dm. I Trysil heter denna typ trämes.

Mindre vanlig är den bågformiga typen. Sidstavarna och översta slån äro då gjorda i ett stycke. En sådan mes kan även vara försedd med näver mellan sidstavarna, en typ, som är mera vanlig i Trysil. Den bågformiga mesen brukade man tillverka av kanter kring "sår," på björkar, tallar o. dyl. Särskilt vanligt var, att man tog en björkjäder till denna uppgift. - Den bågformiga mesen är enligt uppgift av äldre personer den äldre typen, vilket även stämmer med dess förekomst i gårdarna.

Ibland dubbleras mesen, därigenom att en bågformig, oarbetad gren tillägges. Denna typ är dock mera ovanlig. En sådan bakmes med båga förekommer i Trysil.

I Lima förekommer också en mes av två med varandra förenade oarbetade bågar. Den benämnes bågmäs, någon gång även vidjemes och finnmes. Denna typ träffas under namn av bärnes i Särna och nyttjas att bära hö och mossa i.

I mesen bäres säckar. Var säcken tung, passade naturligtvis typen med tillfogad båge bättre. Också mesen kan undantagsvis få funge-

ra som barnbära. I mesen bar man även hem näver till takbeläggningen. Typen på fig. 2 förekommer även i Lima under namn av mes. Någon gång brukar denna där vara fodrad med lomskind på ryggen. - I Särna kallas mesen bakmes, en term som även förekommer i norra Transtrand.

Kont. Också den näverflätade ryggkonten har förekommit under namn av näverkont, dock mera undantagsvis. I Åsen har funnits en man, som tillverkat kontar. - Redskapet uppfattas i regel såsom icke inhemskt. Det säges, att den varit vanligare i Värmland och att värmlänningar, när de kommo till Transtrand för att söka arbete, alltid hade den på ryggen. - I Trysil uppges att vallpojkar hade näverkont flätad av näver, som brukade tillverkas av finnar. - I Särna där redskapet kallas kont, uppges det även ha kommit med värmlänningar, vilka själva lära ha kallat den för näversäck.

Vattenok. Oket med urtagning vid halsen kallas i Transtrand för vattumes, även skämtsamt pigsele. Endast i Särna kvarlever bärstången, då man bär med en stång lagd över ena axeln med ett vattenkärl framför sig och ett bakom.

Såstång. Den förekommer under namn av såstång.

Bärvidjan, som i Transtrand benämnes svalk, spelar ännu en viss roll vid bärning av hö, förr även vid bärning av säd. På sina håll bars all säd i svalk, och det ansågs som anstötlig nyhet, när man började köra in säden på vagn med två hjul.

I sin äldre form göres svälken av en vriden björkstam, men numera användes gärna en käpp med vid den knutet rep, ibland också nyttjas tömmar.

I Särna kallas bärvidjorna för svegar och det man på en gång kan bära i vidjan, benämnes svegbörda.

Klövjning. Till klövjningen höra klövmesar och klövsadel. Klövmesarna äro alltid parvis hopkopplade och till formen antingen ovala eller bågformiga. I Transtrand synes den ovala formen vara den äldre. Så uppges äldre personer. Den numera härskande typen är dock den bågformiga.

Ett par klövmesar heter i Transtrand ett klövbände, i Malung klövjemes, i Särna klövmes, i Trysil klövmes. En klövbörda heter i Transtrand klöv. Till ett mespar hör stundom ett rep slutande i en krok, som häkter samman mesarna över sadeln. Detta rep kallas i Transtrand lättbände, möjligen även lättbänd, i Särna slagtåg, i Trysil kasttjuder. Ett dylikt slagtåg var i Särna omkring 1.5 m.långt, utgick

*svj sadlar
alsarvs
ammils
den nära
er fallas*

bölvia

från en vidjeöglan, spänning, fästad vid det ena bågparet och slutade i en krok av järn. Det egentliga namnet på vidjeöglan var i Särna futta, i Transtrand ola, även hämpe.

En påfallande skillnad mellan Särna och Transtrand är, att i Särna klövmesarna förenas med varandra med en käpp, stingare, som är omkring $\frac{1}{2}$ meter lång och stickes genom öglorna på mesparen. Detta framgår av fig. 3. Metoden synes även förekomma ibland i norra Transtrand.

Hur klövjningen till fäboden åt sätrarna tillgår framgår av fig. 4. - Sadel, byttor, klövmesar etc. placeras på marken. Mesarna fällas ut på gräset, varpå man i dem placerar deras innehåll. På fig. 4. synes, hur man redan fyllt den ena mesen, vars bägge hälfter nu åtdragas medelst ett rep. I klövjan, klövbåndet, stå en smörbytta och en missmörbutt. Framför står på den andra på gräset utfällda klövjesenen en annan smörbytta och en bördtena. - Bördtenan är en avlångt oval $\frac{1}{2}$ m. hög ask med trycklock, i vilken ost förvaras under färden från och tunnbröd vid färden till fäboden. Den stora bördtenan saknas åäväl i Trysil som i Särna; i den senare socknen ersättes den av skrocker, flätade av näver. I dem lades osten vid transport.

På marken ligger även en klövsadel (fig. 4); dess längd är 52 cm. bredden baktill 42 cm. och framtill 30 cm. Från sadeln, vars bågar äro försedda med järnkrokar, utgår remmar av läder och tyg, nämligen klövgjord eller bakgjord som går under magen på hästen, rumpstjärta, som går runt svansen, och bröstgjord, även kallad bringbandet eller bröstremsen, som går runt bröstet.

Sedan den första klövjan gjorts färdig, åtdrages med rep även den andra klövjan (att binda ihop klövbåndet). Därefter framföres hästen, sadeldynan (saldyna), som utgöres av ett stoppat täcke, pålägges; denna ersättes åtminstone i Lima av hällsäck, en med halm eller hö delvis fylld säck. Ovanpå den lägges klövsadeln, som spännes fast med tillhörande remmar.

På fig. 5 är hästen nästan färdig att ge sig iväg till sätern. Mellan klövjorna har man placerat en säck med sängkläder och man har just slängt lättbåndet (vid b på fig. 5) över från hästens framsida. Man ser, hur repet löper över säcken, och hur det slutar i den s.k. lätthändkroken, som nu hänger löst mot bördtenan (kroken synlig vid a på foto 5). Det enda, som nu återstår, är att fästa kroken a vid nedre delen av hitre klövjan; detta är viktigt, ty därigenom lättas

bördan något från hästens sidor och skaver ej.

Ridning. I gamla dagar har givetvis ridsadlar, redsadlar, varit i bruk.

Släddon o.dyl. - Hanksläpning av timmer. - Ett mycket primitivt tillvägagångssätt är att låta bördan själv utgöra fordonet. Detta förekommer vid hanksläpning av timmer, varvid man använder sig av ett par hankskaklar. Dessa skaklars längd är betydande, nämligen 2.55 m. Skaklarna bestå av en skakel på var sida och en dem förbindande slå. Tvärsålen har två hål, genom vilka vid transporten löpte en järnkätting, länka eller framlänka, som fortsatte genom ett hål, som man huggit i stockänden, vilket kallades öga. Att hugga ut draghålet i stocken kallades för att öga stocken. Järnkättingen lär förr ha kunnat ersättas av en vidja. För att stocken skulle glida lättare, högg man till ett provisoriskt brätte på den. Ofta körde man i släp med fem å sex stycken stockar efter varandra. Detta kallades att hank-köra. - Vid ögningen av stockar användes särskilt smala, långa yxor, som därför kallades ögyxor. - Även bränsle, som vanligen togs av torrfuror, brukade man i Lima släpköra, sedan man först huggit öga på stocken. - Också i Trysil är metoden känd. Man talar där om att köra hank, och hålet i stocken kallas också där för öga.

Under vintern har vattumeden, bestående av en grovt tillyxad bred med, varit ganska vanlig att skjuta vattentunnan på. - I Malung kallas redskapet för utter, i Särna skottکید. Där hade man ibland en särskild kälke, vasskälke, för denna uppgift.

De primitivaste former av släddon, som alltjämt leva kvar i Transtrand, ehuru stadda i snabbt försvinnande, äro veddröjan, stakdröjan och dyngsläpan. Dessa tre släddon ha det gemensamt, att de sakna ståndare eller fjättrar mellan med och banke, vilket eljest karakteriserar övriga släddon i socknen. Medan veddröjan är byggd med en banke, har stakdröjan och dyngsläpan två. Skillnaden mellan de två sistnämnda består i att dyngsläpan är försedd med tak, vilket saknas hos stakdröjan.

En mycket ursprunglig veddröja visar fig. 6. Den består av två oskodda medar, som ännu bevara trädstammens naturliga rundning. Medarna förenas av två tvärgående trån. Framtill går flögstocken, som är intappad i medarna. Baktill ser man banken, som vilar ovanpå medarna och är fästad vid dessa medelst kraftiga dymlingar av trä med grova, på bilden synliga huvuden. På baksidan av banken sitta två märlor, vid vilka kättingar fastsättas, vilka vid släpningen bindas om

stockarna. - Veddröjan benämnes i Järna släpdröja, i Trysil veddröja. Veddröjan användes till att släpa fram timmer och ved med. Numera användes för denna senare uppgift en stötting med svängbanke.

På stakdröjan ha medarna blivit längre, och vi ha fått en banke till. De korta dymlingarna, som höllo banken fästad vid medarna på veddröjan, ha här förlängts till stakar. De fyra stakarna förenas parvis med vidjerep, vars ändar sluta i öglor, vilka pressas ned över stakarna och hålla dessa samman.

Utrustar man stakdröjan med ett tak får man dyngeläpan med två medar, sammanhållna av flögstocken framtill och de två bankarna. Fyra stakar gå igenom bankarna och ned i medarna, som äro oskodda och försedda med självväxta brätten (se fig. 7). På bankarna ligger ett flak bestående av tre bräder, av vilka det mellersta fallit bort. Dessutom har det funnits en bräda på var sida samt en bräda framtill.

En stakdröja av helt annan typ är den på fig. 8 från Transtrand. Den är dock en främling på orten, införd sedan omkring 5 år tillbaka av karlar från Järna, som sysslat med att köra kolved till milan. De kallade denna släpa för slip eller slep. Den består av två oskodda medar, som ännu bibehålla trädstammens naturliga rundning. I medarna äro liksom på stakdröjan i Transtrand 4 stakar nedtappade, som dock här parvis förenas med varandra av bankar av helt annan typ. Varje banke består av två käppar, i vars sidor urtagningar för stakarna finnas. Med vidjor pressas käpparnas urtagningar mot stakarna, varigenom konstruktionen blir så pass stadig, att medarna hindras att lossna från varandra och gå åt var sitt håll.

I detta sammanhang må även omnämnas den utvecklade form av stakälke, kallad draga, som man skjuter framför sig med hjälp av det bortre stakparet eller drar för hand medelst ett dragrep. Denna typ har ordentliga fjättrar och är försedd med tak.

Skidkälke. Med skidkälke menas en för hand dragen, lätt, mindre kälke, som funnits i var gård och ännu är allmänt spridd. Speciellt nyttjas den av personer, som inte haft tillgång till häst. Även då man hade häst, kom den väl till pass vid djup snö, då man för hand drog kälken med trygor eller skidor på fötterna. - På fig. 9 avbildas en skidkälke från Transtrands sn., som alltså är i användning, speciellt för att dra hem hö. Den har en längd av 2.98 m. Meden, som visar ungefär kvadratisk genomsnitt, är skodd med 1 dm. breda skidor, andringar, vilka vanligen tillverkas av samma material som den

långa vänsterskidan i ett oliklångt skidpar, nämligen av tjur. Skidan fästes med träpluggar med huvud åt ena änden och kil åt den andra vid meden. Denna med brukar kallas för vardmed. Skidorna fästas ej gärna vid meden medelst spikar, ty då glider kälken ej så bra, utan snön vill frysa fast. - Från medarna uppgå ståndare, som gå upp till tvärgående bankar, som kallas för säss. Ovanpå bankarna vilar taket (i Särna benämmt åveden). Detta består här av två bräder i mitten och en böjd kantelana, lena (i Särna vågmed) på var sida. - Placerad i sitt rätta läge ser man den 2.90 m. långa styrstängen, kallad kälkekag (i Särna stag), som slutar i en klyka som omfattar den främsta ståndaren, foten (äldre fjättern). Kälken drages medelst en dragögla, som vilar över ena axeln och sedan fortsätter snett över bröstet. Ögla av läder hänger på foten ned från styrstängen. Hela draganordningen, som kallas för kälkselen utgår från den främsta slån på kälken. - När man vill hämta hö, hör till denna kälkes utrustning även en bindstäng (i Trysil bändstäng), som har en längd av 2.80 m. och på foten ligger bredvid kälken på marken. - Vid fästandet av bindstängen bindes den framtill vid huvudträet medelst ett rep eller i äldre tid en vidja, kallad tjuven eller bindstängstjuven. Tjuven motvaras baktill av ett annat rep, krokrevet. Detta slutar i den s.k. repkroken och tjänar till att hålla bakre delen av bindstängen tryckt mot lasset, lasset lindas därefter runtom i sidled med ett s.k. räveltåg (så även i Lima). I Malung kallas det för väveltåg.

Timmerfordon. - Enligt samstämmig tradition från Transtrand, Lima, Särna och Trysil har man vid timmerdrivningar till att börja med använt sig av kraftigt byggda, omkring 7 m. långa kälkar med ett flertal bankar. Dråg var troligen namnet på en sådan långkälke. Vid sidan därav träffas emellertid även andra namn på detta redskap, såsom kälke och långdråg och långsläde.

På långdråget upplades stockarna i hela deras längd, och eftersom det var besvärligt att vända med en sådan kälke, voro medarna brättade åt båda ändarna.

Stuntdråg. De flesta hade redan vid slutet av 1870-talet övergått till ett nytt system; de hade kortat av kälken och gjort den till ett s.k. stuntdråg, framför vilket de placerade en vanlig timmerkälke med en bank, en stötting. Fig. 10 visar ett sådant dråg från Transtrand. Både längd och bredd äro fortfarande betydande, nämligen resp. 3.40 och 1.20 m. Frånsett att medarna ej visa brättning även baktill

lär typen fullkomligt stämma med det äldre långdråget. Det här avbildade dråget har som synes 4 bankar eller säss (fig. 10 a), från vilka nedgå ständare till medarna. Något tak finnes icke. Däremot finnes en vägmed (fig. 10 b).

Vid timmerkörningen lades stockarna med ena änden på den framförgående timmerkälken eller stöttingen, varefter stockarna i övrigt vilade på stuntdråget. Stockarna kvarhöllos framtill med en ketting, vedrep, som åtdrogs med en spak, vrede, baktill med en annan ketting med krokar i ändarna, vilka fästas i två stora ringar baktill på dråget. - Något särskilt bindsle mellan kälke och dråg fanns icke. Ibland spikade man på några plankor på dråget för att kunna använda det även för andra uppgifter, t.ex. vid transport av hä.

Även i Lima har man kört med stötting och timmerdråg. Det senare var omkring 3.50 m. lång, saknade tak men var försett med vägmed, lena, och fyra bankar, säss.

Kälkdoning. På 1890-talet uppträder i Transtrand en ny metod vid timmerkörning. Man kör med kälkdoning, det vill säga med en fram- och en bakkälke. Den främre är försedd med svängbanke och benämnes därför svängbanksstötting. I Lima kallades kälkarna för morakälkar, ett namn, som synes ange deras ursprung i detta fall.

Fig. 11 visar en stötting av något äldre form från Lima. Skillnaden gentemot den gamla veddröjan ligger i att här tillkommit en dyna (fig. 11 b) av trä, i vilken banken (a) är infälld. Medarna sammanhållas framtill av flögstocken (d), mittpå försedd med en dragögla av järn, vars namn, vidja (e), antyder, att den tidigare gjorts av en björkvidja. Denna ögla förbindes med motsvarande ögla, skakelvidjan, som sitter mitt på skaklarnas tvärsälå, medelst ett skakelträ. Denna kälke har äldst saknat skoning, men sedan meden blivit sliten, har man med en anderstångsnavare, som förr medfördes på färderna, borrar hål i meden och satt på träskenor eller andringar av björk, vilka fästes vid meden medelst dymlingar eller dockor (c) av trä.

Gränsen mellan termerna stötting, timmerkälke och veddröja är ej fullt klar. Somliga benämna även den i fig. 11 återgivna kälken veddröja och mena då med stötting en kälke, som ej andras utan som alltid är skodd med järnskena. -

En före 1900 härskande form har använts som släpstötting. Därvid ha stockarna upplagts på banken, medan resten fått släpa på marken. Ibland har man låtit en stegartad anordning vila mot banken,

medan stegens skänklar fått släpa på marken (se fig. 12). Detta uppges vara en mycket gammal metod, som på senare tid kommit till förnyad ^{användning} ~~användning~~, t.ex. vid transporter till fäbodarna. Fordom lär man på detta sätt t.o.m. ha transporterat lik.

Parkälkar kunna även förres med tak och då användas t.ex. som sommarsläde för transport av hä etc.

På 1890-talet kom till Transtrand svängbankstöttingen, så kallad efter sin rörliga banke, svängbanke. En sådan stötting med svängbanke brukar man använda som lunnstötting, för att lunna fram timret till basvägen. - En sådan svängbankstötting som frankälke och en vanlig kälke som bakkälke heta tillsammans timmerkälkar eller get och bock och kom till Transtrand på 90-talet.

Get och bock eller getdoningen kom till Malung omkring 1890.

Gödselsläde. I Särna finns en typ av dynjeläsa, som till skillnad från den ovan omtalade primitiva dyngeläsan är utrustad med ordentliga ståndare eller fjättrar, som nedtill äro tappade ned i medarna och upptill tappade i två självväxta krokar som bankar, vid vilka skrovets plankor äro fästade. Skrovet, bötten, avslutas framtill och baktill medelst tvärställda bräder. Draganordningen är fästad vid mitten på ett tvärgående trä, kallat hoveträ, som framtill förbinder medarna med varandra.

Åksläde. Under långresor användes en färdsläde försedd med skrinklåda, färdskrinda. En sådan släde brukade vara mycket smal i gången, omkr. 3 dm. mellan medarna, varför den också brukade kallas smalsläde; även långsläde. - En finare åksläde kallas för bogsläde. - Med spetsläde avses en liten ensitsig kappsläde. Denna kallas i Malung kappsläde.

Det lådformiga skrovet på släden kallades skrinda och släde med skrovet på hette åkskrinda eller skrinda.

Kolryssen har också använts här men lär vara sen och möjligen sällsynt.

I släde företogs resorna till marknaderna, där man sålde sina varor för att i utbyte få annat, som man behövde. I gamla dagar torde man även ha försålt fågel nedåt landet. Man hade då alltid en smal släde med lådformig skrinda på; utom varorna hade man med sig sin ovala spann för mat, brännvinsflaska eller brännvinskagge, vidare hammare, tång och söm i särskild väska. - Dylika spann synas i viss utsträckning ha varit en tillverkningspecialitet för Lima och Transtrand. De

såldes därifrån t.ex. till Trysil, där de kallades för fälesask. I Stöa kunde man ibland se hela lass med dylika askar köra förbi. Sådana askar tillverkades även i Mora, men dessa skilde sig från Transtrandsspannen genom att de voro försedda med mindre snide. Hjulsläde. En dylik släde med medar och två hjul synes ej ha förekommit i Transtrand. Bindstång och var-skidor. - Vid transport av hö, t.ex. från vinterhässjor på myrarna, användes för den händelse att man hade tillgång till häst och föret var lämpligt, en långsläde.

Till slädens utstyrelse hörde dels höträ, dels bindstång. Höträet utgjordes av ett extra, ungefär sjegeformat tak, som lades ovanpå det vanliga slädtaket och avsåg, att bredda detta (se fig. 13). Ovanpå lasset fastbands bindstängen. Denna kunde vara rätt lång, omkr. 5 m. Den änden, som är försedd med en intappad kort pinne riktas vid fastbindandet framåt. Där fästes ett bände eller bindsele, benämnt tjuven eller bindstångstjuven, gjord av sammanvridna björkvidjor, vilka därifrån gingo ned till märlor, fästade på flögstocken. Baktill hölls stängen tryckt mot lasset medelst ett rep, krokrepet, som slutade i kroken eller repkroken. Detta rep, som fästes i slädens ena sida baktill, löpte sedan över stängen och gick därpå ned till slädens andra sida. Vid åtdragningen lät körsvennen repet löpa över kroken. För att bindstängen bättre skulle hålla samman höet på släden brukade man placera några björkruskor på lasset, innan man lade på bindstängen.

I Lima visar bindstängen två former, dels en som åt ena änden slutar i ett brätte och åt den andra med två pinnar (se fig. 14), dels en som i stället för brätte har en islagen pinne (se fig. 15). En typ med dubbla stänger, klämmel, finns i Lima.

Långsläde, höträ och bindstång användes vanligen på hösten, innan snön blivit för djup. Därefter avhämtades höet istället med skidkälke, som drogs för hand och saknade höträ.

En betydligt effektivare anordning avsedd att kvarhålla höet ha vi i var-skidorna. De bestå av två kraftiga skidor med brätte, naturligtvis utan fotögla. Efter skidornas ena långsida går en uppböjd kant, i vilken rep äro fästade, som gå till stänger, varskidkappor, av samma längd som skidorna. Skidorna ställas på kant på slädtaket och stängerna sammandragas över höet. Som material till ski-

dorna användes gran. Man tar stammen med kvarsittande rot, varvid roten får bilda brätte.

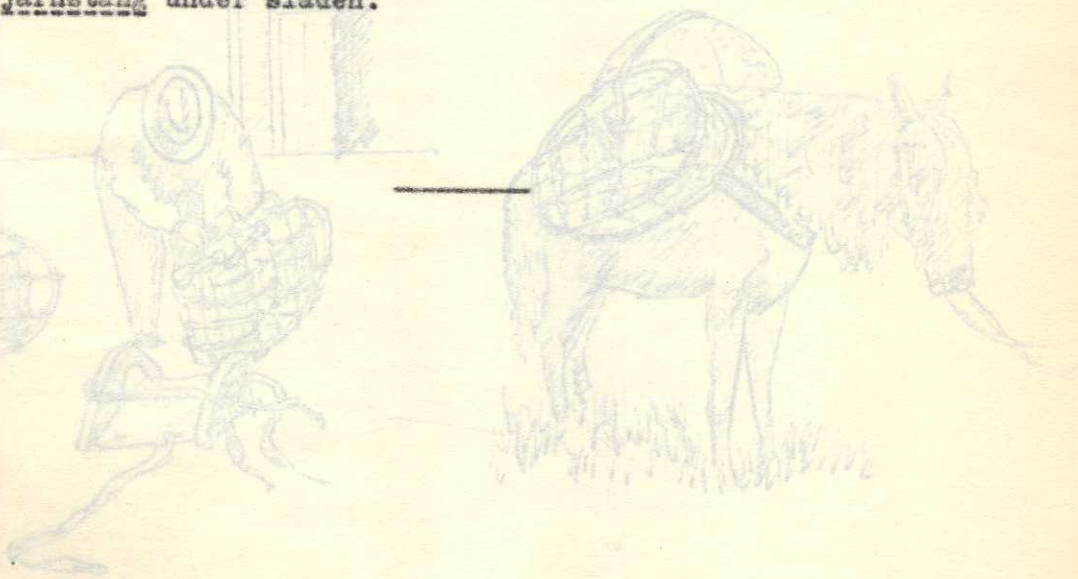
I sin nuvarande kraftiga utformning synes varskidorna vara särskilt utmärkande för Transtrand, men man är enig om att redskapet icke här är ursprungligt utan att det kommit från Norge omkr. 1870.

Redan i Lima, där man i Sörnäs kallar dem för var-medar och i Rörbäcksnäs för var-skidor, äro de ej så vanliga. I byn Sörnäs i norra Lima har det t.ex. enligt uppgift av en meddelare endast funnits ett ex. i hela byn.

Ej heller i Särna ha var-skidor varit vidare brukliga, utan man har där bibehållit det gamla systemet med bändstång och hötrå, det senare lagt på slädtaket. Ett sådant hötrå bestod där liksom även i Transtrand av två böjda träspjälkor förenade med två tvärsålar.

Trämedar. Träskoning, andring, användes på alla äldre slädden i stor utsträckning förr. Från Lima berättas, att man där hade yxa och navare med sig för att när så behövdes hugga sig en sådan träskoning av gran i skogen, varpå den sedan fästes med tränaglar, för vilka hål borrats med navare. Till den moderna typen av timmerkälkar, som kommo med timmerdrivningarna och värmälningarna, hörde dock alltid järnskoning.

Även från Särna omnämnes träskoning, stång, under meden, helst gjord av tjurvirke. Hålen i meden borrades även här med understångsnavare. Träskoning användes där mest på sommarsläddar. På vintern hade man järnstång under släden.

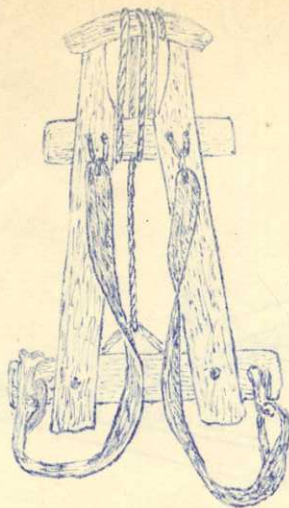

4. Klövjning. Transtrand, Dal.
(eft. Jirlew)

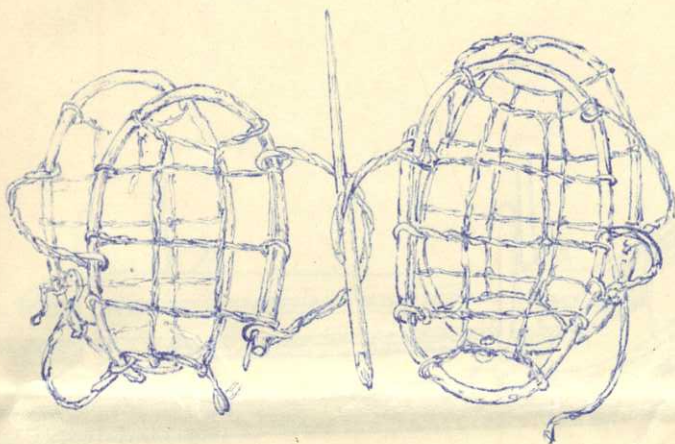
5. Klövjning. Transtr.
(eft. Jirlew)

1. Barnbära. Särna, Dal.
(eft. Jirlow)

2. Mes. Älvdalen, Dal.
(eft. O.Gullberg)

3. Klövmes. Särna, Dal.
(eft. Jirlow)

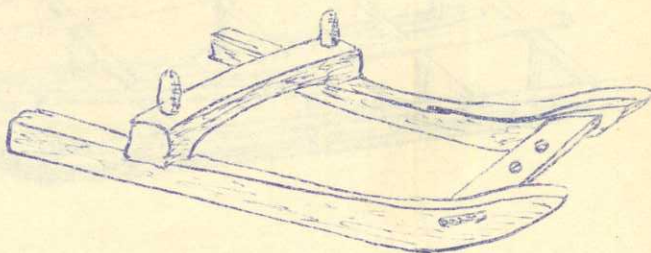
4. Klövning. Transtrand, Dal.
(eft. Jirlow)

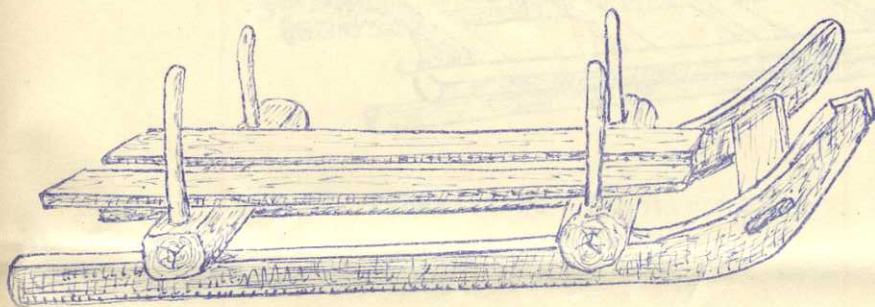
5. Klövning. Transtr.
(eft. Jirlow)

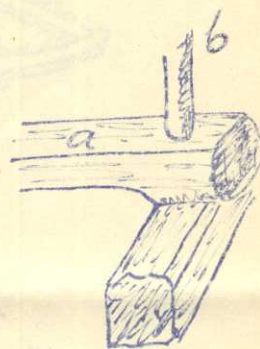
4 b. Klövjesadel.
(Nord. Museet)

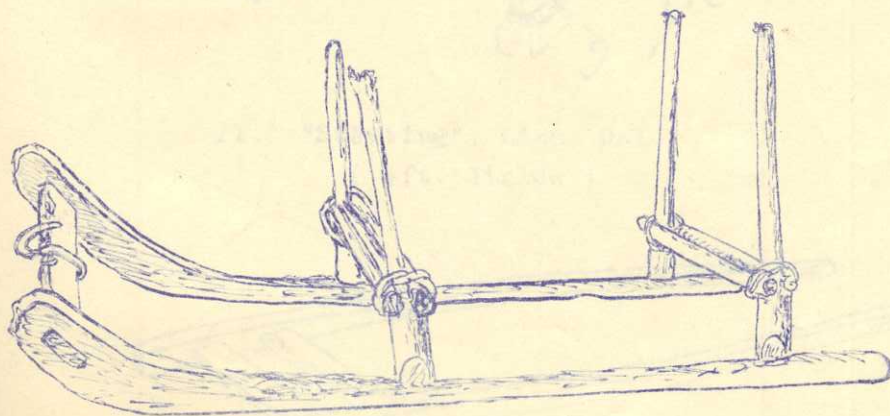
6. Veddröja, Transtrand, Dal.
(eft. Jirlow)

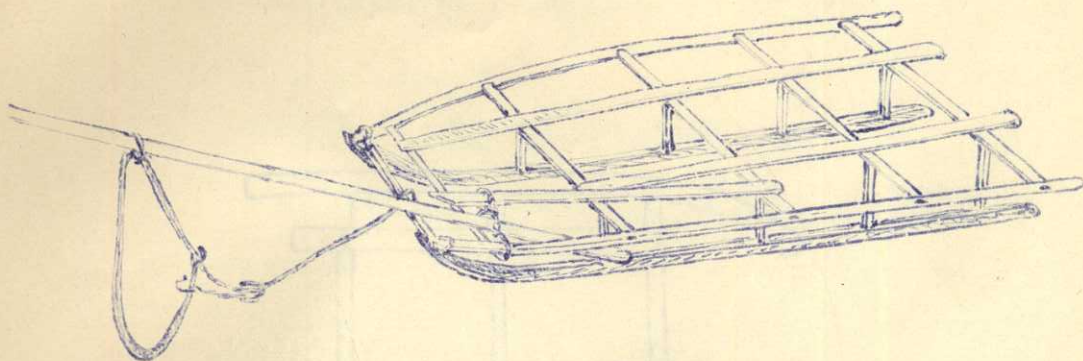
7. Dyngsläpa Transtrand, Dal.
(eft. Jirlow)

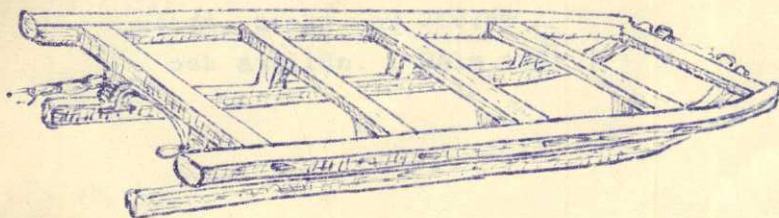
7 b.

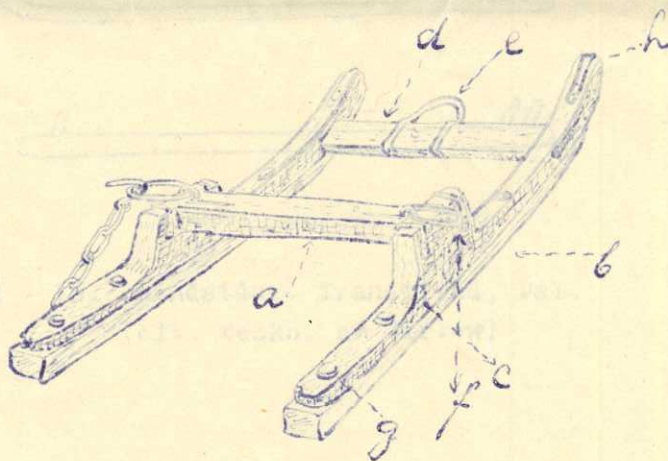
8. Drög, Dal.
(Nord. Museet)

9. Skidkälke Transtrand, Dal.
(eft. Jirlow)

10. Timmerkälke Transtrand, Dal.
(eft. Jirlow)

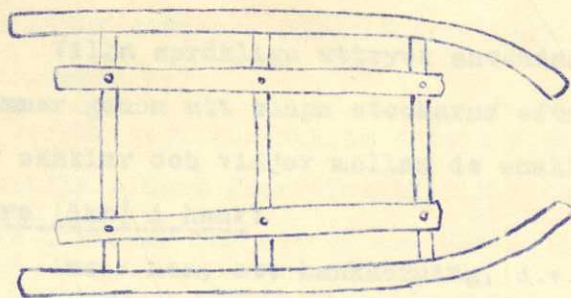

11. "Stötting". Lima, Dal.
(eft. Jirlöw)

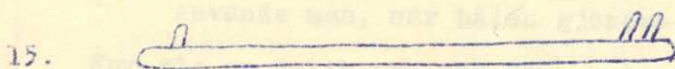
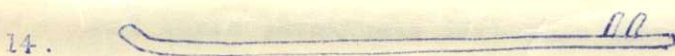

12. Släpstötting. Transtrand, Dal.
(eft. Jirlow)

Red. H. Mattsson
juni 1936

13. Höträ. Transtrand, Dal.
(eft. teckn. av Jirlow
och avbildn. i Dalm.ordb.)

- 14 - 15. Bindstång. Transtrand, Dal.
(eft. teckn. av Jirlow)